

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**PROMĚNA REGIONÁLNÍ POLITIKY RUSKÉ
FEDERACE NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ**

Václav Kopp

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Bakalářská práce

**PROMĚNA REGIONÁLNÍ POLITIKY RUSKÉ FEDERACE
NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ**

Václav Kopp

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Obsah

Úvod.....	1
1 Vojenská spolupráce.....	5
1.1 Charakteristika ruských vojenských aktivit na Blízkém východě.....	5
1.2 Sýrie	6
1.3 Egypt	12
1.4 Libye.....	14
2 Obchodní vztahy.....	17
2.1 Charakteristika obchodních vztahů Ruska na Blízkém východě.....	17
2.2 Alžírsko	18
2.3 Irák	19
3 Spolupráce v odvětví energetiky a budování infrastruktury.....	20
3.1 Írán	20
3.1.1 Charakteristika vztahů Ruska a Íránu v obecné rovině	20
3.1.2 Rusko a íránský zemní plyn	21
3.1.3 Jaderná elektrárna Búšehr.....	22
3.1.4 Íránská jaderná dohoda (JCPOA) a role Ruska	24
3.2 Egypt	26
3.2.1 Charakteristika vztahů	26
3.2.2 Spolupráce na poli energetiky	27
3.2.3 Spolupráce v budování infrastruktury	28
3.2.4 Zóna volného obchodu	28
Závěr.....	30
Seznam literatury.....	34
Resumé.....	38

Úvod

Věčně neklidný region Blízkého východu dlouhodobě láká velké množství aktérů, a to jak státních, tak i nestátních, kteří zde usilují o mocenské postavení. Jedním z těchto státních aktérů je i Ruská federace, která má po vzoru Sovětského svazu úzké vztahy s vládnoucími režimy některých zemí v tomto regionu, a tím se stává velmi podstatným aktérem v místním politickém dění, které je nezdědka spojeno se zdejšími ozbrojenými konflikty.

Nejvýraznějším příkladem vládnoucího politického režimu, s nímž je Rusko nerozdělitelně spřízněno, je vláda Bašára Al-Asada v Sýrii, kdy se Rusko stalo jejím nejbližším zahraničním partnerem a toto spojení ve své podstatě udrželo celou existenci místního režimu během zdejší občanské války. Příklad Sýrie však není jediný, jelikož si Rusko dlouhodobě buduje vztahy i s dalšími silnými státními aktéry na Blízkém východě, jako například s Egyptem, Irákem či Íránem.

Stejně jako v případě syrského režimu se relativně dobré vztahy mezi Íránem a Ruskem budují již mnoho let, kdy jejich historie sahá až do prvních let po politickém převratu v Íránu v roce 1979. Již v prvních letech po úspěšné islámské revoluci se zde nový režim obrátil na Sovětský svaz v případě pomoci s budováním některých klíčových odvětví, kdy nám může být příkladem energetika a s ní spojený íránský jaderný program. I když není Rusko pro íránský režim tak výrazným spojencem jako v případě toho syrského, hraje zde spojení těchto dvou zemí stále velkou roli, a to primárně v případě spolupráce v oblasti energetiky. Rusko má v případě Íránu velký zájem o dlouhodobou spolupráci, jelikož je kromě partnerství v oblasti energetiky také klíčovým obchodním spojencem. Írán naopak exportuje do Ruska své bezpilotní drony řady Šáhíd, které nyní hrají klíčovou roli v probíhající válce na Ukrajině. V případě íránsko-ruských vztahů je také nutné zmínit, že je zde dokonale vidět protipól tohoto spojení se spojitím Saúdské Arábie a Spojených států amerických, což nám ukazuje jakousi paralelu obou dvojic spojenců, které spolu bojují o mocenskou

dominanci, a to jak v jednom případě regionální, tak v případě druhém o tu celosvětovou.

Na první pohled se může zdát, že Egypt nemá nějaké výraznější vztahy s Ruskem, avšak opak je pravdou. Egypt je ve skutečnosti nezanedbatelným odběratelem ruských vojenských produktů, a to jak moderních ručních palných zbraní, tak těžké techniky v podobě tanků, kdy má Egypt v blízké době začít licenční výrobu známého ruského tanku řady T-90. To, že si Rusko s Egyptem v dnešní době je poměrně blízko, naznačují mimo jiné i pravidelná společná vojenská cvičení.

V neposlední řadě je třeba poukázat i na Irák. Ač je zde současná vláda tohoto státu v jistém napětí s Íránem, který zde má velký vliv, jedná se i přesto o stát, který v jistých ohledech nemá s Ruskem úplně nejhorší vztahy. Stejně jako v případě již výše zmíněných zemí, i zde Rusko v posledních letech exportuje své klíčové výrobky ze zbrojního sektoru.

Jedním ze států, který má s Ruskem v jistých ohledech nepříliš vzdálené vztahy je i Alžírsko. Alžírsko sice leží v na Africkém kontinentu, ovšem jedná se stát, který je v některých ohledech brán kulturně mezi Blízký východ a je tak geograficky v některých případech i celkově vymezován. Právě Alžírsko je jednou ze zemí, kde je v poslední letech výrazně znát značný export ruské vojenské techniky, která místní ozbrojené síly v mnohých ohledech vyzdvihla na o trochu vyšší úroveň, co se modernosti armády týče. Dalším významným faktorem spolupráce, která je navázána na zmiňovaný export vojenské techniky je i posílání vojenských instruktorů na území Alžírka ze strany Ruska, kteří mají přispět v přeškolení alžírských vojáků na obsluhu modernější ruské vojenské techniky. Proto i tento stát je v práci v jistých ohledech spolupráce zahrnut.

Nakonec je nutné zmínit i Libyi, která je jedním z těch blízkovýchodních států, jenž mají vztahy s Ruskou federací poměrně výraznější a přežití místního uskupení generála Haftara v podstatě stojí na nepřímé ruské pomoci. V Libyi zuří jedna z nejdéle trvajících občanských válek na Blízkém východě, přičemž po smrti

diktátora Muammara Kaddáfího v roce 2011 převzala otěže minulého režimu vláda generála Chalífy Haftara. Právě jeho vláda, která však nemá v rozbouřené společnosti Libye plnou mocenskou legitimitu a územní moc, se stala ruská diplomatická podpora klíčovou. Dalo by se říci, že na území Libye nyní můžeme vidět jakýsi nepřímý zastupitelský souboj mezi Ruskou federací a Tureckem, které podporuje místní nejsilnější opoziční vládu a její ozbrojené síly.

Zájem Ruska o tento válkami zmítaný region podtrhuje i fakt, že se jeho vláda aktivně vyjadřuje na téma mnoha významných místních konfliktů, do kterých se jinak vojensky přímo nezapojuje. Mezi takové konflikty můžeme zařadit například válku v Iráku mezi lety 2003 a 2011, tedy boje mezi koaličními silami a povstalci, nebo válku v Perském Zálivu v roce 1991, kdy ruská vláda pomohla odsouhlasit rezoluce proti Hussajnovu režimu. V této práci proto bude věnován prostor nejen přímému vztahu mezi Ruskem a vybranými zeměmi Blízkého východu, ale i politické reakci na dění na území těchto států.

Ve své bakalářské práci se budu zabývat proměnou regionální politiky Ruska na Blízkém východě ve vztahu k vybraným zemím, kterými je Egypt, Irák, Írán, Sýrie a Libye. Jedná se o kombinaci zemí, u kterých je v současnosti relevantním tématem politická nestabilita, a to ať ve vyšší či nižší míře. Mnou vybrané země jsou mimo to důležitými místními aktéry v případě vojenské síly, kterou disponují. Států, které na Blízkém východě disponují značnou vojenskou silou a jsou současně politicky nestabilní, je poměrně mnoho, ovšem hlavním důvodem k mému výběru jednotlivých zemí byla právě klíčová míra spolupráce s Ruskou federací v dílčích odvětvích, jako je obecně obchod, bezpečnost nebo rozvoj infrastruktury a podtémata co pod to spadají. Zvolené téma bakalářské práce je důležité k pochopení kontextu současných vztahů Ruska a výše vybraných zemí Blízkého východu a současně i k orientaci v důvodech vnitrostátního politického nebo válečného vývoje v těchto zemích. Jako příklad lze uvést, že analýza proměny vztahů vlády Ruska a syrského režimu nám může značně pomoci k pochopení pozadí budoucího vývoje občanské války v Sýrii. Zde díky ruské

vojenské intervenci a materiální podpoře se syrský režim očividně dříve či později zmocní značné části zbytkového území drženého nepřátelskými frakcemi, jelikož tak díky této podpoře v posledních letech již výrazně činí. Vliv Ruska na Blízkém východě je obecně důležitá věc, která dění v tomto neustále se politicky proměňujícím regionu může značně ovlivnit.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak se vyvíjela a proměňovala regionální politika Ruské federace na Blízkém východě v letech 2003 a 2022 a jak se proměňovaly její vztahy s vybranými zeměmi Blízkého východu, a to vždy v souvislosti s odvětvím spolupráce ve kterém byla kooperace obou států v tomto období nejvýraznější. Ve své bakalářské práci se zaměřím na zodpovězení následujících otázek: Jaké jsou zahraničněpolitické zájmy a cíle Ruska na Blízkém východě? Jakým způsobem se Rusko snaží svých zahraničněpolitických zájmů a cílů dosáhnout? Jakým způsobem se zapojuje Rusko do řešení blízkovýchodních konfliktů a válek, které se odehrávaly/odehrávají na území některých z vybraných zemí? Jak se vyvíjely vztahy mezi Ruskem a jeho hlavními blízkovýchodními spojenci a partnery, konkrétně Sýrií, Íránem, Irákem, Libyí, Alžírskem a Egyptem v odvětvích klíčových pro danou zemi pro spolupráci s Ruskem? Jako hlavní metoda zkoumání bude použita analýza zahraniční politiky, která mi pomůže zodpovědět výše uvedené otázky a naplnit tak cíl práce. Téměř dvacet let dlouhé zkoumané období jsem si vybral převážně z toho důvodu, že jako celek zahrnuje časové rozmezí trvání různých klíčových konfliktů regionu Blízkého východu, tedy rok 2003 jako počáteční rok války v Iráku a rok 2022 jako rok stále proměnlivého dění války v Sýrii.

Svou bakalářskou práci, která se skládá z celkem tří kapitol, budu věnovat představení proměny vztahů Ruska a vybraných blízkovýchodních zemí v časovém intervalu mezi lety 2003 a 2022. Mimo ostatní podtémata, bude věnována velká pozornost reakcím ruské vlády na některé klíčové vnitropolitické a válečné události ve vybraných zemích a přímému zásahu ruské vládní moci na těchto územích. V první kapitole práce představím obecně regionální politiku

Ruska na Blízkém východě ve vztahu k aktivitám spojením s vojenstvím. V této kapitole je mimo jiné zahrnuta podkapitola věnující se samotnému předmětu zájmů a cílů vlády Ruska na Blízkém východě v ohledu na vojenskou aktivitu. V kapitole druhé se budu věnovat tomu, jakých obchodních cílů se Rusko snaží svou aktivitou na území některých vybraných zemí dosáhnout. Obchodní aktivity budou brány převážně z hlediska obchodu se zbraněmi a vojenskou technikou obecně, jelikož se jedná o nejvýraznější a nejsymboličtější obchodní komoditu pro tento region ze strany Ruska. Třetí kapitola mé práce bude věnována popisu spolupráce na poli energetiky, budování infrastruktury a obchod s některými surovinami jako je zemní plyn, a to znovu ve vztahu k zemím, u kterých je tato forma spolupráce nejvýraznější. Práce je rozčleněna na dílčí kapitoly, které se jedna po druhé věnují proměnám regionální politiky v rámci jednotlivých odvětví spolupráce v daných zemích. Budou zde představeny některé obchodní vztahy, vojensko-bezpečnostní vztahy, energetické vazby, vztahy zakládající se na pomoci s budováním infrastruktury a také obecná podpora ze strany Ruska v souvislosti s některými místními režimy, které by bez ruské pomoci nepřežily. K analýze proměny regionální politiky Ruské federace na Blízkém východě budu jako podklad využívat převážně odbornou literaturu v podobě článků z tematických odborných časopisů a odborné knihy. Druhotně mi jako podklad budou sloužit různé výstupy předchozích výzkumů na dílčí vybraná podtémata anebo i některé mediální texty které odpovídají jisté kvalitativní úrovni. V neposlední řadě budu analyzovat prohlášení na téma těchto zemí ze strany odborníků na dílčí podtémata kterými se v práci zabývám.

1 Vojenská spolupráce

1.1 Charakteristika ruských vojenských aktivit na Blízkém východě

Vláda Ruské federace jako významný světový aktér, který se snaží přímo i nepřímo oponovat západním mocnostem ve všech ohledech, ve kterých to jen je možné, klade dlouhodobě důraz i na aktivní užívání své bojové síly ve světě mimo své území. Tato vnější vojenská činnost Ruska by se dala rozdělit do dvou hlavních

podob uplatňování své vojenské síly. Jednou z dvou dílčích činností je vojenská spolupráce v podobě průběžných cvičení s ozbrojenými složkami zahraničních partnerů na území těchto partnerských států. Druhou činností se zapojením svých ozbrojených sil na cizím území se dá považovat přímá vojenská intervence v nějakém místním konfliktu, kterému partnerská země čelí. V obou zmíněných dílčích typech vojenské činnosti je Rusko na Blízkém východě velice aktivní, přičemž se tato skutečnost odvíjí od mnoha různých důvodů, které se v každém z vybraných zemí týkají něčeho jiného.

Jak už je obecně zvykem, některé dílčí země Blízkého východu mají pro Rusko větší strategický význam než jiné, což je dáno například nerostným bohatstvím dané země nebo její strategickou polohou. Dalším důvodem, proč se v jistých ohledech spolupráce upírá zájem vlády Ruska vůči nějaké zemi, může být též aktuální vnitropolitická situace v daném státě. Nepříznivá vnitropolitická situace může v zemi lehce přejít v ozbrojený konflikt v podobě občanské války která jak už bývá zvykem, využívají ke svému prospěchu i západní mocnosti jako jsou Spojené státy americké, čemuž má samozřejmě vláda Ruské federace vážný zájem zamezit. Z těchto důvodů má vláda Ruské federace tendenci zakročovat i v některých aktivních konfliktech v zemích Blízkého východu. Jedním z takových příkladů nám může být Sýrie, kde Rusko aktivně pomáhá místnímu režimu Bašára Al-Asada v ozbrojeném boji proti opozici a prakticky díky své podpoře drží místní režim u moci.

1.2 Sýrie

Sýrie, tedy celým názvem Syrská arabská republika, byla pro Ruskou federaci značným spojencem z dlouhodobého hlediska i v minulosti. Historie nejen vojenské spolupráce mezi Ruskem a Sýrií sahá již do dob vlády prezidenta Háfize al-Asada, tedy otce současného prezidenta Syrské arabské republiky Bašára al-Asada. Dávno v dobách Háfizovy vlády během studené války byla sovětskému svazu umožněna výstavba námořní základny, respektive vojenského přístavu, v pobřežním městě Tartús na západě Sýrie (Trenin 2018: 56). Tento přístav se stal

důležitým strategickým bodem ministerstva obrany Ruské federace v ohledu na vojenskou námořní operativnost v regionu a jeho existence přetrvala i po pádu Sovětského svazu až do současnosti, kdy hraje přístav značnou roli pro ruské vojenské operace v Sýrii. V roce 2008 byl dokonce zahájen projekt na modernizaci této ruské námořní základny (Trenin 2018: 56).

Vojenské vztahy Ruska a Sýrie se však začaly značně utužovat až v případě propuknutí krvavé občanské války v Sýrii, kdy se stalo Rusko hlavním spojencem syrského režimu Bašára al-Asada v ozbrojeném boji proti syrské opozici ale i islámským radikálům z řad Islámského státu. Rusku začínalo být již na počátku konfliktu jasné, že místní režim může ve svém přežití uspět jen s cizí pomocí. Proto začalo přemýšlet o vojenské pomoci. Již v roce 2011 se ruská vláda rozhodla v podporu syrského režimu alespoň ve formě materiální vojenské pomoci (Trenin 2018: 57). To vše však bylo ještě několik let před přímou ruskou vojenskou intervencí.

Ruská vláda začala připravovat svou vojenskou intervenci roku 2015, kdy byla jedním z hlavních důvodů existence hrozby, že se utužování moci islámských radikálů může přelít ze Sýrie i do dalších států blíže k Rusku, nebo dokonce do ruských republik na Kavkaze, kde by si taková ideologická hnutí mohla chtít znovu uzurpovat moc (Trenin 2018: 59). V září roku 2015 formálně požádal prezident země Bašár al-Asad ruského prezidenta Vladimira Putina o vojenskou bezpečnostní asistenci a došlo tak prakticky k schválení oficiálního vstupu ruských ozbrojených sil na území Sýrie. Tato žádost byla prakticky ihned Vladimírem Putinem přijata, a ještě ten rok začaly proudit do země první kusy ruské vojenské techniky v podobě vojenských letadel z řad letectva ozbrojených sil Ruské federace (Trenin 2018: 60).

Ruské vojenské síly se v prvních měsících svého nasazení začaly shromažďovat v syrském regionu Latákie, kde byla téhož roku vytvořena hlavní základna ruského vojenského kontingentu v Sýrii a bylo zde postaveno místní ruské vojenské

operační letiště Hmejmím (Cooper 2022: 22). Kromě prostředků vojenského letectva ozbrojených sil Ruské federace v podobě letadel i vrtulníků se zde již od konce roku 2015 nacházely ruské vojenské pozemní jednotky, které měly být postupně nasazovány na místech, kde situace týkající se ozbrojených střetů mezi vládním vojskem režimu Bašára al-Asada a jejich nepřítelem značně vřela. Ruské jednotky zde v té době však měly mimo nasazení do frontové linie plnit i výcvikové akce pro jednotky syrské armády, a tak bylo rozložení účelnosti ruských jednotek ustanovených na území Sýrie poměrně pestré (Cooper 2022: 22).

V prvních letech ruské vojenské intervence v Sýrii bylo pro místní velení ruského operačního uskupení v Sýrii největším problémem patřičné vyznání se v tom, proti komu převážně zasahovat v případě leteckých útoků. Ruské vojenské velení v Sýrii nemělo v prvních dvou letech svého nasazení dostatečné ponětí o tom jak a kde letecky zasahovat nejúčinněji. Hlavním důvodem, který byl původcem tohoto problému bylo především nedostatečné sbírání informací o pohybu či výskytu nepřítele a vlastně obecně nebylo na dostatečné úrovni vše co se aktivit vojenské rozvědné činnosti týče. Tento nedostatek ze strany ruských ozbrojených sil v Sýrii byl zprvu nahrazen vysokou mírou spolupráce rozvědných složek režimu Bašára al-Asada (Cooper 2022: 22). V praxi bylo tedy v první fázi ruského nasazení v zemi nejvíce operačních informací o nepříteli čerpáno právě díky rozvědné činnosti složek syrského režimu. Až po nějaké době si dokázalo ruské operační velení v Sýrii vybudovat vlastní detailní obrázek o přesném dění na syrském bojišti (Cooper 2022: 23). Samotné nasazení ruských útočných jednotek v poli se však též neobešlo bez problému. Ruské letectvo mělo v prvních letech svého místního válečného nasazení za úkol ničit mimo jiné i civilní infrastrukturu na územích které byly pod kontrolou opozice. Jedním z hlavních faktorů těchto činů byl především fakt, že vládě Bašára al-Asada se značně hodilo zlikvidovat nemalý počet různých civilních správních institucí, které na dílčích částech území drženého opozicí měly správní roli (Cooper 2022: 23). Při leteckých útocích zacílených na tyto správní subjekty na opozičním území však přišlo o život tisíce civilistů (Cooper 2022: 23).

Ruská intervence v Sýrii však neměla pouze cílit na původní opoziční uskupení bojující proti režimu Bašára a-Asada a s postupem času se začaly ruské vojenské operace soustředit také na boj proti radikálům z řad teroristické organizace Islámský stát. Vše začalo havárií letadla Airbus A321-231 které patřilo ruské letecké společnosti Metrojet. Jednalo se o civilní let číslo 9268 který směřoval z Egypta na letiště poblíž St. Petersburgu v Ruské federaci, který se uskutečnil koncem roku 2015. K havárii letu došlo nad Sinajským poloostrovem a výsledkem bylo zřícení letadla do sinajské pouště, přičemž na palubě zemřela celá posádka letadla, která čítala 224 osob (Cooper 2022: 37). Jelikož území Sinajského poloostrovu tvoří mnoho nepřehledného a těžko kontrolovatelného území, jehož nedostupnost je dána převážně nepříznivými podmínkami o obtížným terénem, jedná se o místo, kde operují místní buňky teroristické organizace Islámský stát. Právě místní odnož Islámského státu byla tím aktérem, který se k zničení letadla letu 9268 přihlásil. Na úkor tohoto prohlášení započaly ze strany vlády Egypta a Ruska vyšetřovací aktivity ohledně toho, jak to s havárií letu bylo doopravdy a zdali za to opravdu nese odpovědnost Islámský stát na Sinajském poloostrově. Ruská vláda však dlouho neváhala a rozhodla se na úkor této havárie v odvetu v podobě výrazné vojenské ofenzivy proti Islámskému státu obecně, a to v praxi právě na území Sýrie (Cooper 2022: 37).

Ještě v roce 2015 byly zahájeny tvrdé letecké útoky na údajné pozice uskupení teroristické organizace Islámský stát na území Sýrie, přičemž se převážně jednalo o letecké útoky v podobě útoků v podobě bombardování. Ruské síly však měly k takovým operacím, velmi špatnou geografickou pozici vztahující se k tomu, kde se ruské vojenské letiště Hmejmím nacházelo. Většina území, které Islámský stát v Sýrii držel byla totiž mimo efektivní vojenský operační dosah co se polohy letiště týče, což bylo v praxi asi 250 až 300 kilometrů (Cooper 2022: 37). Není proto divu, že k útočným leteckým operacím ze strany ruského letectva byly využity ruské vojenské letiště situované v ruských republikách na Kavkaze, jako například vojenské letiště Mozdok, nacházející se na území republiky Severní Osetie. Právě

odtud proudily první letecké útoky na území ovládané Islámským státem v Sýrii, které se nacházely převážně na severu a východě Sýrie. Mimo to však proti cílům v podobě držav Islámského státu v Sýrii vzlétávaly ruské vojenské letouny též z území jako byl Ruskem anektovaný Krymský poloostrov, kde se nacházela v té době velmi vhodně situovaná ruská letecká základna Krymsk (Cooper 2022: 38).

O celkové úspěšnosti ruských leteckých útoků proti Islámskému státu se však dá značně polemizovat, pokud budeme do úspěšnosti těchto útoků započítávat i minimalizaci počtu civilních obětí. Stejně jako v případě leteckých útoků proti opozičním silám, byly i letecké útoky proti silám Islámského státu do značné míry nepříliš přesné a často se jednalo o letecké bombové nebo raketové útoky, které nesly nemalé ztráty na životech z řad prostých civilistů. Letecké útoky někdy vypadaly i tak, že v praxi daný raketový útok zdemoloval místní školu nebo pekárnu (Cooper 2022: 42). Jelikož se bohužel nedá zjistit přesný počet civilních obětí na území, které drží teroristická organizace jako je Islámský stát, nejsou kompletní počty obětí známy. Výjimkou při těchto leteckých útocích nebyla ani střelba do vlastních řad, kdy zde byly zaznamenány případy, že měl daný letecký útok za následek poničení muničních továren spojeneckého syrského režimu nebo dokonce zásah základny syrské armády, což mělo za následek okolo 36 obětí (Cooper 2022: 42).

Ruská vojenská spolupráce se syrským režimem Bašára al-Asada však nabrala větší hodnoty v klíčových situacích, ve kterých by syrský režim byl v daném opatření krátký. Jednou z takových událostí je i situace ohledně města Palmýra, které je situováno severovýchodně od hlavního města Damašku. Toto významné syrské město spadalo do území, které Islámský stát v jistých chvílích držel. Syrský režim se delší dobu pokoušel za pomoci svých spojenců o dobytí města ze spárů Islámského státu. Až v první polovině roku 2017 však začala rozsáhlá a intenzivní ofenzíva, která měla za cíl dobýt město Palmýra zpět do vlastnictví syrské vládní správy, nabírat vyšších a úspěšnějších obrátek. Právě v této etapě ofenzívy byla

ruská vojenská spolupráce opravdu klíčová a dalo by se říci, že bez zapojení ruských sil do této vojenské operace by nebyla ofenzíva úspěšná.

V postupu vládních sil na město Palmýra byly v rámci ruského spojení klíčové především dva faktory spolupráce. Jedním z těchto faktorů byla výrazná letecká podpora a druhým poté především práce předsunutých leteckých návodců z řad ruských ozbrojených sil (Cooper 2022: 62). Tato operace znamenala značný úspěch, který znamenal klíčový bod spolupráce syrského režimu a ruské vlády v Sýrii. Tato výrazná a úspěšná etapa ofenzívy na město Palmýra trvala jen chvíli a již v prvních dnech měsíce března roku 2017 bylo město dobyto a získáno zpět pod kontrolu syrského režimu (Cooper 2022: 62).

Ruská vojenská spolupráce však byla v Sýrii klíčová i v dalších dílčích operacích, kdy svojí dlouhodobou přítomností pomohla získat syrskému režimu velkou část území nazpět pod jeho kontrolu, a to jak z rukou umírněné opozice, tak z rukou Islámského státu. Tato spolupráce byla však klíčová převážně pro ruskou vládu a její geopolitickou hru v regionu. Díky svému vlivu a oficiální spolupráci s místní syrskou vládou se jí podařilo udržet Sýrii mimo nějaký výraznější vliv Spojených států amerických, které by o region mohly mít stejný zájem, jako Rusko. Mimo to se Rusku podařilo v průběhu let různými způsoby zneškodnit nezanedbatelný počet členů radikálních skupin spadající pod teroristickou organizaci Islámský stát, kteří byli původem z Ruské federace nebo jiných post-sovětských zemí (Trenin 2018: 84). V praxi se totiž v případě příchozích bojovníků do Sýrie jednalo například v mnoha případech o etnické Čečence z se stejnojmenné ruské republiky (Vysotsky 2014: 45). Právě tyto osoby by totiž mohly znamenat značný problém pro bezpečnostní situaci na území Ruska nebo na území států ruského vlivu v případě, že by se rozhodly vrátit do svých domovských zemí a pokračovat tam v teroristické aktivitě.

1.3 Egypt

Vojenská spolupráce na nezanedbatelné úrovni probíhá dlouhodobě ze strany Ruska i s Egyptem. Tento stát, který je poměrně velkou místní vojenskou mocností, je dlouhodobým partnerem Ruska v ohledu na vojenskou spolupráci. Vojenská spolupráce Ruska a Egypta je však poměrně odlišná například od spolupráce mezi Ruskem a Sýrií. To je způsobeno také především vnitřní situací v zemi, kdy v Egyptě nezuří dlouhotrvající občanská válka jako v již zmiňované Sýrii. Spolupráce obou zemí je zde proto založena především na pořádání společných pravidelných vojenských cvičení armáda obou zemí. Je zde ale možné pozorovat v průběhu let spolupráci v podobě značných dodávek zbraní (Suchkov 2015: 18).

Vojenskou spolupráci obou zemí předčí dlouhotrvající pevné vztahy v dobách poloviny studené války, kdy byl Egypt jedním z klíčových partnerů země v regionu. Vztahy obou zemí byly velice blízké až do počátku sedmdesátých let minulého století, kdy byly utnuty smrtí egyptského prezidenta Gamála Násira v roce 1970 a výsledkem Jomkipurské války v roce 1973 (Urcosta 2021). Poté spolupráce obou zemí prakticky opadla a hlavním spojencem v regionu pro Sovětský svaz zůstal tehdejší syrský a libyjský režim (Urcosta 2021).

Po dlouhé době nijak výrazně blízkých vztahů se Rusko a Egypt (co se vojenské spolupráce týče) znovu sblížily po roce 2011, kdy stejně jako další země v regionu Egypt zasáhlo Arabské jaro. Byly to právě následky Arabského jara v některých zemích v regionu, jako je Libye nebo Sýrie, které patřičně znepokojily egyptskou vládu. Výrazný vojenský partner v podobě světové velmoci jako je právě Rusko, přišel tehdy Egyptu vhod (Urcosta 2021).

Od roku 2011 pořádaly oba státy pravidelná vojenská cvičení, přičemž některá z nich byla suchozemského a některá námořního rázu. Mezi výraznější vojenská cvičení z kategorie těch pozemních, můžeme zařadit například společné cvičení vojenských výsadkových jednotek obou zemí nebo společná cvičení výsadkových

jednotek a speciálních jednotek. Společná cvičení tohoto rázu se konala v roce 2016 a 2017. V roce 2016 proběhlo cvičení mezi ruskými výsadkáři a egyptskými speciálními jednotkami a mělo za úkol procvičit spolupráci v zneškodnění teroristické hrozby. Tohoto cvičení, které dostalo symbolický název Obránci míru, se účastnilo v součtu více jak 500 vojáků. Cvičení bylo speciální také v tom, že se jednalo o nácvik bojové operační spolupráce v potlačení teroristické hrozby v nehostinném, ač pro Egypt typickém prostředí v podobě pouště (Urcosta 2021). Je důležité zohlednit také skutečnost, že jediné místo, kde by si případně mohli takové bojové manévry vzhledem na charakter terénu ruští výsadkáři nacvičit pravidelněji, je poušť v Tádžikistánu. Cvičení na takovém místě proto naskytl ruským výsadkovým jednotkám poměrně unikátní možnost.

Ihned rok poté v roce 2017 se uskutečnilo další z řady cvičení, které se soustředilo na spolupráci elitních jednotek, jako je například právě výsadkové vojsko. Cvičení v roce 2017 bylo od předchozího rozdílené hlavně v tom, že se nekonalo na území Egypta ale naopak na území Ruska. Cvičení se konalo přímo na základně ruských výsadkových vojsk a na rozdíl od minulého roku zde společné bojové manévry podstoupilo ještě více vojáků současně. Celkový počet zúčastněných vojáků přesahoval počet 600 osob (Urcosta 2021).

Další vojenská cvičení probíhala i v letech následujících, kdy už v roce 2018 pořádal Egypt na svém území společné cvičení s Ruskem v podobě protiteroristické operace. Hostujícím typem vojska ze strany Ruska bylo znovu to výsadkové. Cvičení mělo do jisté míry podobnost tomu, co proběhlo již v roce 2016. Následující rok 2019 byl ve znamení společného cvičení zaměřeného na ničení leteckých cílů za pomoci systémů protiletecké obrany. Název tohoto cvičení byl Šíp přátelství a odehrávalo se opět na území Egypta, nikoliv Ruska (Urcosta 2021).

Na první pohled by se mohlo zdát, že Egypt nemá mít až takový důvod mít v současné době zájem o dlouhodobější vojenskou spolupráci s Ruskem, avšak pro

opačné tvrzení je zde více různých potenciálních důvodů. Jedním z důvodů je fakt, že vláda Egypta má totiž do jisté míry zájem o dění v sousední rozbouřené Libyi, kde již několik let zuří občanská válka. Současně také řeší nestabilitu na Sinajském poloostrově a zajímá se o dění ve válkou zmítaném Jemenu (Němečková-Melnikovová-Piskunova 2021: 378). V posledních letech začala vojenská kooperace obou států sílit a měla za následek několik klíčových a rozsáhlých vojenských cvičení.

Jedním z klíčových vojenských cvičení, na kterém se ruské a egyptské vojenské jednotky v posledním desetiletí bok po boku podílely bylo námořní cvičení v Černém moři v roce 2020 (Urcosta 2021). Toto cvičení bylo unikátní převážně v tom, že se jednalo o historicky první společné cvičení jednotek námořnictva obou zemí právě v Černém moři. Cvičení neslo název Most přátelství, což je název pro kampaň společných cvičení Ruska a Egypta, a jednalo se převážně o reakci Ruska na aktivní zapojení Turecka do dění v Libyi začátkem roku 2020. To se zde začalo snažit více protlačovat své geopolitické zájmy skrze využití chaosu v zemi v podobě občanské války (Urcosta 2021).

Další výrazné společné vojenské cvičení se konalo i v roce 2021 a neslo název Obránci míru a odehrávalo se znovu na území Egypta. Cvičení bylo stejně jako již několikrát v minulosti zaměřeno na spolupráci výsadkového vojska obou států. Důraz byl v tomto případě mimo jiné kladen na padákový výsadek těžší techniky, kterou výsadkové jednotky disponují. Tou jsou v případě Ruska pásová obrněná vozidla BMD-2. Celé akce se mělo zúčastnit více než 400 egyptských vojáků a okolo 100 ruských vojáků, kteří byli do země za účelem cvičení vysláni (Egypttoday 2021a).

1.4 Libye

Příběh Libye ve vztahu k Rusku je značně rozdílný než v případě Egypta. Pokud se podíváme do historie, mělo zde Rusko tehdy ještě v podobě Sovětského svazu blízké spojení s místním režimem již v době studené války, a to bylo prakticky

nepřerušeno až do smrti hlavy státu. Klíčovým faktorem k tomuto dlouhotrvajícímu spojení je skutečnost, že se v Libyi mnoho let prakticky nestřídala hlava země a režim Muammara Kaddáfího zde vydržel až do 21. století.

Společné vztahy obou zemí byly po začátku nového tisíciletí výrazné mimo jiné taky ve vztahu k obchodním vztahům, jejichž významnou část tvořil symbolicky obchod se zbraněmi. Právě export produktů ruského zbrojního průmyslu byl klíčový pro partnerství obou zemí v prvním desetiletí 21. století. Mimo Írán nebo Sýrii patřil mezi hlavního příjemce ruského zbrojního exportu právě režim Muammara Kaddáfího (Tůma 2016: 147).

Vztahy vlády Ruské federace a Libye se značně proměnily s jedním zlomovým bodem libyjské historie, kterým není nic jiného než slavné Arabské jaro, které se stejně jako další země v regionu zasáhlo Libyi v roce 2011. Bohužel pro společné vztahy Ruska a Libye, průběh, a hlavně následek Arabského jara byl značně odlišný než v mnoha jiných zemích v regionu. Libye šla do jisté míry cestou Sýrie a země byla uvržena do vnitropolitického až celospolečenského chaosu. Již v roce 2011 v zemi vypukly ozbrojené střety, které jsou přirovnávány k občanské válce. Rusko se v tuto chvíli ocitlo v nevhodné situaci, kdy se jim zásadní regionální spojenec v podobě tvrdého místního režimu, který byl klíčový nejen z obchodního hlediska, prakticky rozpadal před očima (Tůma 2016: 147).

Postoj ruské vlády na dění v Libyi v roce 2011 byl poměrně jasný. V době největšího chaosu v zemi zde ruská vláda zastávala zpočátku neutrální postoj. Současně se zde ani Rusko nehodlalo nějak přímo angažovat, a to jak politicky či vojensky. K tomu všemu současně však ruská vláda značně a opakovaně kritizovala případnou možnost přímé ozbrojené intervence spojeneckých sil NATO se zapojením i některých spojeneckých arabských zemí proti Kaddáfího režimu, který měl čekat rozklad (Tůma 2016: 148). Hlavním důvodem kritizování případné vnější vojenské intervence byla obava, že se v zemi může rozšířit islámský extremismus a ten se poté snadno rozšíří i do dalších zemí severní Afriky

nebo Blízkého východu. Mimo to zde panovaly také obavy, že přispívání k vnitrostátnímu chaosu v Libyi může značně napomoci i k rozšíření islámských radikálů do ruských republik na Severním Kavkaze (Tůma 2016: 148).

Velmi zvláštní situace nastala ve chvíli, kdy se v březnu roku 2011 na půdě OSN hlasovalo o rezoluci č. 1973, která by v praxi zmocňovala členské státy k užití síly na území Libye, a to z důvodu ochrany obyvatelstva a také za účelem obecného vytvoření bezletové zóny nad územím tohoto státu. Rusko však v tento moment učinilo pro mnohé poměrně zvláštní krok a rozhodlo se celého hlasování o rezoluci zdržet (Tůma 2016: 148). Někteří odborníci se domnívají, že nevyužití práva veta bylo symbolickým krokem ruské vlády, který měl poukázat na skutečnost, že se Rusko nechce ubírat dále a více hlouběji směrem k izolaci od ostatních mocností nebo států Evropy a chce být bráno jako respektovaný spolupracovník v jistých mezinárodních ohledech (Tůma 2016: 149). Dalším krokem proti libyjskému režimu Muammara Kaddáfího ze strany ruské vlády bylo i vyzvání k jeho odstoupení ze strany prezidenta Medveděva v květnu roku 2011 a oznámil omezení vzájemných obchodních aktivit. I přes tento krok však tehdejší ruský prezident nesdílel stejný názor se západními státy o provedení vojenské intervence na půdě Libye (Tůma 2016: 149).

Vztah Ruska a Libye se opět změnil okolo roku 2019, tedy v době, kdy již několik let probíhaly krvavé boje na půdě tohoto severoafrického státu kde mezi sebou bojovalo několik v mnoha ohledech odlišných frakcí. V období okolo roku 2019 začaly sílit důkazy o ruském zapojení do konfliktu v Libyi, kde mělo vojensky podporovat síly generála Chalífy Haftara, které se v tu dobu pokoušely o ofenzívu na hlavní a město Tripolis (BBC 2021). Zájem o podporu generála Chalífy Haftara a jeho ozbrojených složek, nazývaných jako Libyjská národní armáda nemělo v této době však jen Rusko ale i Egypt (Bechev 2021). To potvrzovalo vzájemné spojení Egypta a Ruska, jenž spolu jinak dlouhodobě vojensky kooperují i mimo Libyi, a to převážně v podobě vojenských cvičení.

Hlavním předmětem ruského zapojení do konfliktu v Libyi se pro ruskou vládu stala soukromá vojenská organizace zvaná jako skupina Wagner, kterou vede nechvalně známý ruský oligarcha Jevgenij Prigožin. Tato organizace, která je využívána ruskou vládou k plnění bojových úkolů v cizích zemích mimo nutnosti zapojení oficiálních ruských vojenských jednotek, byla v Libyii přítomna již o měsíce dubna roku 2019. Právě bojovníci této organizace byli ti, kdo posílil ozbrojence z řad sil generála Haftara při bojovém postupu na město Tripolis (BBC 2021). Podle některých zdrojů mělo být jen začátkem roku 2020 přesunuto na území Libye něco okolo tisíce bojovníků organizace Wagner, které měly sloužit generálu Haftarovi jako výrazná vojenská pomoc v boji proti jiným místním uskupením. Z dlouhodobého hlediska je jasné, že kontrola území rukou generála Haftara a je závislá na jisté formě ruské podpory, kterou organizace Wagner do jisté míry splňuje. Rusku tento způsob udržení vlivu v regionu vyhovuje taktéž, jelikož nemusí nasazovat vlastní státní ozbrojené složky na pomoc generálu Haftarovi a čelit tak případné kritice ze strany západních zemí nebo různých mezinárodních organizací.

2 Obchodní vztahy

2.1 Charakteristika obchodních vztahů Ruska na Blízkém východě

Rusko si dlouhodobě buduje dobré vztahy s mnoha zeměmi světa převážně skrze obchod. Toto není výjimkou ani u zemí Blízkého východu nebo severní Afriky, kdy je zde kromě vojenské spolupráce tvoří právě obchodní vztahy bližší pouto s Ruskem. Vzhledem k tomu, jak chaotický tento region je vzhledem k nestabilní vnitropolitické situaci v mnoha zde se nacházejících státech, není překvapením, že jednou z nejvýraznějších komodit obchodních vztahů s Ruskem jsou zde produkty zbrojního průmyslu.

Klíčovými zeměmi regionu pro export zbraní z Ruska byly pod minimálně v prvním desetiletí 21. století státy Libye, Sýrie nebo Írán (Tůma 2016: 147).

V některých zemích Blízkého východu nebo severní Afriky se však situace ohledně společného obchodu týkajícího se zbraňového exportu z Ruska poněkud změnila v důsledku událostí Arabského jara v roce 2011. Bylo tomu převážně z důvodu kolapsu vládnoucích režimů v některých ze zemí regionu, jako je například Libye. V některých zdejších státech se však začala obchodní spolupráce v podobě zbraňového exportu z Ruska stupňovat i po klíčovém roce 2011. Příkladem takové země je mimo jiné i Irák nebo Alžírsko, které se k obchodu s výraznějšími komoditami ruského zbraňového průmyslu dostaly převážně v poslední době (Mamlöf 2017).

2.2 Alžírsko

Právě Alžírsko neboli celým názvem Alžírská demokratická a lidová republika je jedním ze států, který v posledních letech aktivně nakupuje mnoho typů vojenské techniky a zbraní z Ruska. Postoj Ruska k Alžírsku je velmi zajímavý převážně z pohledu toho, kdo je největším regionálním rivalem Alžírska. Sousední stát Maroko totiž nemá s Alžírskem příliš pozitivní vztah což je vidět na jejich soužití v regionu již mnoho let. Vláda Ruské federace se však rozhodla blíže obchodně spolupracovat s vládami obou zemí a snaží se tak držet v jisté blízkosti přízně obou státních aktérů (Bechev 2021).

Samotné Alžírsko bylo zákazníkem Ruska v nákupu zbraní již v minulosti, a to již před začátkem současného tisíciletí. Charakteristické pro tuto zemi je i to, že role výrazného zájemce o produkty ruského zbrojního průmyslu přetrvávala i v prvním desetiletí 21. století a po roce 2011 dále pokračovala. V prvním desetiletí 21. století provádělo společné obchodní vztahy ve zbraňovém sektoru několik dílčích bodů. Jedním z nich je podepsání dohody o společné hlubší strategické spolupráci již v roce 2001 (Bechev 2021). Není proto divu, že minimálně v tomto tehdy novém desetiletí byly společné vztahy Ruska a Alžírska nejsilnější právě v sektoru vojenství. Taková míra společných strategických vztahů měla v praxi několik podob. V roce 2006 uzavřela ruská vláda s vládou Alžírska dohodu o zakázce s nákupem zbraní za více jak 7 miliard amerických dolarů. Výše této sumy značila

největší zbrojní nákupní zakázku od dob existence Sovětského svazu. Tato dohoda však měla více součástí. V rámci ní byl Alžírsku byl vymazán dluh ještě z dob existence Sovětského svazu, který původně čítal necelých pět milionů amerických dolarů (Karasik-Blank 2018: 197). V dohodě byly zahrnuty dokonce vojenské programy na výcvik ale i samotnou pomoc s modernizací zdejších ozbrojených sil. V roce 2014 byla podepsána další smlouva o nákupu vojenského vybavení který činil výši až 1 bilion amerických dolarů. Podle některých odborníků by s v rámci tehdejších poměrů mělo jednat o snad největší dohodu o exportu hlavních bitevních tanků kterou svět kdy viděl (Karasik-Blank 2018: 197). V následujících letech proudilo z Ruska do Alžírka mnoho typů vojenské techniky, kdy se tato směs v praxi skládala z vrtulníků, tanků nebo dokonce i ponorek. Jako další úroveň spolupráce, která se svou důležitostí staví ještě výše než export zbraní, se dá považovat sdílení výsledků rozvědné činnosti ve vztahu k výskytu teroristických organizací na území severní Afriky. Tuto spolupráci spolu Rusko a Alžírsko navázaly v roce 2016 (Karasik-Blank 2018: 197).

2.3 Irák

Ruské obchodní vztahy ve vztahu k exportu zbrojních výrobků jsou v případě Iráku poměrně zajímavé. Velmi výrazné obchodní vztahy tohoto rázu měl Irák již se Sovětským svazem. V dobách studené války byl Irák opravdu klíčovým sovětským spojencem, a to mimo jiné i ve vojenském ohledu. Z tohoto důvodu bylo v zájmu vlády Sovětského svazu udržovat i úzké výzbrojní obchodní vztahy s touto zemí, kdy tak byly ozbrojené síly Iráku prakticky vybaveny převážně vojenskou technikou sovětské výroby. Není proto divu, že se Sovětský svaz na tuto zemi jako vojenského spojence v regionu vysoce spoléhal.

V brzkých dobách nového tisíciletí zůstaly však zbrojní obchodní vztahy obou zemí prakticky přerušeny což bylo způsobeno zhroucením se Saddámovu režimu a následná dlouhotrvající válka za přítomnosti zahraničních koaličních sil. Období této obchodní pauzy však po nějaké době skončilo a obchodní spolupráce obou zemí znovu nabrala nějaký směr. V roce 2012 podepsaly obě země kontrakt o

obchodu se zbraněmi v hodnotě 4 miliard amerických dolarů (Karasik-Blank 2018: 198). To z Ruska ihned udělalo druhého největšího dovozce zbraní do Iráku ihned po Spojených státech amerických. Dodávky zbraní vyplývající z této dohody začaly proudit do Iráku až následující rok, kdy tato prodleva byla způsobena na úkor problémů s korupcí na půdě iráckého parlamentu. Ihned poté co začal export zbraní do země, ruská vláda prohlásila Irák za klíčového partnera v regionu a pronesla své plány na dlouhotrvající vojenskou a technickou spolupráci s touto zemí (Karasik-Blank 2018: 199).

V posledních letech je asi nejvýraznějším předmětem ruského zbraňového exportu do Iráku hlavní bojový tank T-90. V roce 2016 byla zahájena kampaň dodávek hlavních bojových tanků T-90 ruské výroby pro irácké ozbrojené síly (Malyasov 2017). Existence tohoto tanku ve výzbroji místních vojenských jednotek tak bude tvořit zajímavý kontrast v porovnání s tím, že Irák má ve své výzbroji početnou zásobu tanků Abrams (Egypttoday 2017). Právě tanky Abrams tvořily páteř tankových jednotek ozbrojených sil irácké armády v minulosti, kdy byly tyto tanky americké výroby dodávány do země Spojenými státy americkými. Oba modely tanků, tedy Abrams i T-90 měly být v budoucnu používány iráckými ozbrojenými silami současně (Egypttoday 2017).

3 Spolupráce v odvětví energetiky a budování infrastruktury

3.1 Írán

3.1.1 Charakteristika vztahů Ruska a Íránu v obecné rovině

Rusko a Írán spojují v politické rovině společní protivníci, těmi jsou USA globálně a Saudská Arábie regionálně. Také mají společný zájem na zadržování sunnitského extremismu. Zároveň jsou ale regionálními rivaly ve vlivu na země při Kaspickém moři, a měly spor o dělení jeho plochy.

V obchodní rovině na počátku sledovaného období, v roce 2004, bylo mezi dodavatelem Íránu Rusko až na sedmém místě. S přibývajícím rokem se však ve společných vztazích mnohé změnilo. Rusko s postupem času začalo uskutečňovat své některé klíčové body spolupráce s touto zemí. Vztahy obou zemí se sblížily v několika různých ohledech.

3.1.2 Rusko a íránský zemní plyn

Zvláštní pozornost zasluhují vzájemné vztahy v oblasti těžby, transportu a obchodu se zemním plynem. Rusko má totiž jeho první a Írán druhé největší ložiska na světě. Jejich spolupráce nebo konkurence tedy ovlivňuje světové ceny plynu. Kvůli západním sankcím byl íránský těžební průmysl dlouhodobě zastaralý a trpěl nedostatkem technologií. Stejnou příčinu měl jeho problém s exportem plynu.

V roce 2007 Rusko upevnilo svoji pozici v Evropě jako hlavního dodavatele zemního plynu. Evropa plánovala nákupy diverzifikovat plynovodem z Turkmenistánu po dně Kaspického moře, přes Ázerbajdžán a Gruzii. Rusko bylo rychlejší zajištěním spojení po svém území, takže má i Turkmenský plyn pod kontrolou a má zisk z transportních poplatků. Dalším ruským krokem byla v roce 2007 jednání s Íránem, kdy nabídlo těžební technologie a prostřednictvím státního podniku Gazprom kontrakt i finance na plynovod z Íránu do Pákistánu s plánovaným prodloužením do Indie. Zjevným ruským cílem bylo mít vliv na rozvíjející se konkurenční íránskou těžbu a její produkci směřovat jinam, než na „svůj“ evropský trh (Bhadrakumar 2007: 7).

Sankce západních zemí proti Rusku v roce 2022, mimo jiné embargo na dodávky některých technologií, jej dostaly do podobné izolace, ve které je Írán několik let. To obě země ještě více politicky i obchodně svázalo, protože vzájemně sankce neuplatňují. Rusko-íránský obchod za tento rok vzrostl o 20 % (TASS 2023).

Jedním z výsledků sblížení je smlouva mezi Ruskem (reprezentovaným společností Gazprom) a Íránem o společných projektech v oblasti těžby a dopravy

plynu v hodnotě 40 miliard dolarů. Jednou z motivací Ruska bylo dostat pod kontrolu riziko, že Írán jej nahradí na evropském trhu. Čelilo totiž dilematu, zda Írán podpořit jako svého konkurenta, nebo riskovat, že ho podpoří někdo jiný obejitím nebo zrušením západních sankcí. Podle smlouvy obě země mimo jiné společně vybudují zařízení na zkapalňování plynu a umožní vývoz íránského plynu ve formě LNG po moři, když západní sankce zabránily jeho dopravu plynovody. Ovšem ani Rusko dosud zkapalňovací technologii neprovozuje, a tak je otázkou, jak rychle ji společně vybudují. (Smagin 2022). Zároveň obě země uzavřely Memorandum o porozumění o působení na globálním trhu, vlastně kartelovou smlouvu, obdobu ropného OPEC. Očekává se, že ke smlouvě přistoupí i Katar, jako vlastník třetích největších ložisek (Onyango 2022).

Proměnu rusko-íránských vztahů ilustruje zpráva z konce roku 2022 o smlouvě na dodávku čtyřiceti plynových turbín pro elektrárny. Írán je dodá Rusku (Tehran Times 2022).

3.1.3 Jaderná elektrárna Búšehr

Stavba první jaderné elektrárny (dále JE) v Íránu začala u města Búšehr za vlády Rezy Pahlavího v roce 1975. Dodavatelem byla německá společnost Kraftwerk Union AG. Měly být postaveny dva reaktory typu Konvoi (stejně jako druhý reaktor německé JE Biblis) o výkonu 1196 MW. Kvůli zhoršení vztahů s Německem a dalšími zeměmi západu po íránské islámské revoluci v roce 1978 byly práce ze strany dodavatele přerušeny. Ani během války s Irákem nebylo možno pokračovat.

Až v roce 1990 Írán začal poptávat dokončení elektrárny. Špatné vztahy s Německem trvaly, jedinou zemí ochotnou a schopnou pokračovat bylo Rusko. Po přípravných jednáních a ověření situace na staveništi byla roce 1995 uzavřena smlouva s ruským Ministerstvem pro jadernou energii, hlavním dodavatelem se stal Atomstrojexport (dceřiná společnost Rosatomu), plánovaný termín dokončení byl stanoven na rok 2001.

Do budovy reaktoru, postaveného podle německého projektu, měl být instalován ruský reaktor VVER-1000. To znamenalo kombinovat dvě různé technologie a složité úpravy reaktoru. Po Kraftwerku zůstalo množství dílů, ovšem bez dokumentace, ale Írán trval na jejich využití. Rusko nemělo dostatek odborníků a byli přizváni i pracovníci z Ukrajiny, protože poslední tehdy dokončená JE typu VVER-1000 byla Záporožská. Írán si vymínil, aby vysoký podíl prací byl proveden místními firmami, které však nebyly zkušené a byly příčinou dalších problémů a zpoždění. Proto v roce 1998 ruská strana prosadila, že dokončení provede vlastními silami.

Elektrárna byla dokončena až v roce 2009 a byly zahájeny testy za účasti šéfa ruské agentury pro jadernou energii Sergeje Kirijenko. Roku 2010 Rusko navezlo 82 tun paliva, tj. obohaceného uranu. V září 2011 byla připojena do energetické sítě. Na její provoz byl vytvořen společný íránsko-ruský podnik, v němž měl být postupně snižován počet ruských specialistů, jak budou znalosti předávány íránským operátorům.

Stavbu i provoz JE jsou komplikuje horké klima a blízkost moře, která způsobuje vysoký obsah soli v atmosféře a tím zvýšené riziko koroze. To dohromady s celkově nestandardním projektem vyvolává obavy o bezpečnost v zemích Perského zálivu, jejichž některá města jsou od Búšehru blíže než Teherán.

Vzhledem k celkovým nákladům na stavbu existují pochybnosti o ekonomické návratnosti JE. Významné jsou spíše jiné přínosy. Íránu získal přístup k jaderné technologii a dokázal, že se v tomto strategickém oboru obejde bez západní pomoci. Rusku projekt pomohl udržet expertní znalost v období, kdy jiné zakázky na stavby jaderných elektráren chyběly. Referenci ze složitého projektu použil Atomstrojexport pro získání dalších zakázek v zahraničí.

V listopadu 2014 podepsal Írán, respektive firma Nuclear Power Production and Development Company of Iran smlouvu o výstavbě dvou nových bloků v lokalitě Búšehr opět s firmou Atomstrojexport (ASE). Základní kámen bloků číslo 2 a 3

byl položen v září roku 2016. Výstavba by měla trvat zhruba 10 let. Druhý blok JE Búšehr tak měl být podle tehdejších plánů zprovozněn v roce 2024, třetí blok roku 2026 (Atominfo 2017).

3.1.4 Íránská jaderná dohoda (JCPOA) a role Ruska

Izrael a USA měly podle svých zpravodajských informací obavy, že Írán vybuduje vlastní závod na obohacování uranu na úroveň, potřebnou pro jaderné zbraně. Nebo k těmto účelům využije plutonium z použitého paliva. Proto USA vyvíjely značný tlak na Rusko, aby zastavilo projekt Búšehr, protože jím je údajně podporován íránský jaderný zbrojní program. Dodávky pro Búšehr měly ukončit i další země, z významných dodavatelů tak učinila Ukrajina. Také v České republice vyšel zákon č. 99/2000 Sb. Zákon o zákazu dodávek pro jadernou elektrárnu Búšehr.

Díky emigrantovi z Íránu byla roku 2002 skutečně odhalena existence utajovaného závodu na obohacování uranu v lokalitě Natanz. Obohacování uranu je proces zvyšování podílu izotopu štěpného U235. Jeho podíl v přírodním uranu je 0,71 %, pro reaktor typu VVER je potřeba 5 až 7 %. Pro vojenské účely je potřeba kolem 85 %. Zvyšování koncentrace U235 je prakticky realizovatelné jen využitím jeho mírně nižší hmotnosti oproti převažujícímu U238. Proces spočívá v chemické přeměně kovu na plyn UF₆, tzv. hex, jeho odstředování a přeměně zpět do pevného skupenství. Všechny tři etapy jsou velmi náročné. Odstředování je málo účinné, jsou potřeba kaskády stovek odstředivek neboli centrifug. Právě jejich výroba a provoz jsou klíčové a je nejobtížnější je utajit. Kontroly jaderného programu se proto soustředí právě na ně. Írán získal tuto technologii původně neoficiálně z Pákistánu přes jaderného experta A. Q. Khana.

Rusko v projektu Búšehr pokračovalo a obavy Západu se pokusilo zmírnit r. 2005 podpisem smlouvy s Íránem, že vyhořelé palivo bude odesíláno zpět do Ruska. Tak mělo být zamezeno jeho využití pro získávání plutonia pro jaderné zbraně.

V průběhu inspekčních kontrol íránského jaderného programu získala Mezinárodní agentura pro atomovou energii (MAAE) přesvědčení o snaze Íránu opět ukrývat některá jaderná zařízení před inspektory. To bylo považováno za vážné porušení Smlouvy o nešíření jaderných zbraní a vedlo k mezinárodní bezpečnostní krizi. Jako určité opatření byla r. 2010 přijata rezoluce č. 1929 Rady bezpečnosti OSN, uvalující embargo na vývoz zbraní do Íránu a zakazující mu výrobu balistických střel, které by mohly nést jadernou nálož. Rusko bylo mezi zeměmi, které rezoluci přijaly a zavedly příslušná opatření.

V roce 2010 došlo v Natanz prokazatelně k poruše většího množství centrifug na obohacování uranu. Má se za to, že šlo o důsledek napadení řídicího systému virem Stuxnet. Tento počítačový virus, který se tehdy šířil v Íránu a okolních zemích, podle analýzy napadá prostřednictvím počítače operátora řídicí systémy firmy Siemens ve verzi, která je instalována v JE Búšehr. Šlo zřejmě o tajnou operaci Izraele nebo USA, snad i s podílem Německa, jejíž detaily z podstaty věci nejsou zveřejněny a prokázány. Není ani jasné, zda zamýšleným cílem byla JE Búšehr nebo závod na obohacování v Natanz. Spekulovalo se o roli ruských expertů v neúmyslném rozšíření viru jako jediných cizinců, kteří měli k zařízení přístup. Závažné na této kauze je vedlejší zjištění, že systém Siemens byl instalován v JE Búšehr ve zranitelné verzi a bez licence (Clayton 2010). To svědčí o neprofesionálním přístupu k řízení JE.

Po diplomatickém úsilí členů Rady bezpečnosti OSN (Čína, Francie, Ruská federace, USA, Velká Británie) a Německa jednání byl roku 2015 ve Vídni uzavřen s Íránem Společný komplexní akční plán (Join Comprehensive Plan of Action, JCPOA). Jeho podstatou jsou opatření na omezení výroby vysoce obohaceného uranu a plutonia, výměnou za uvolnění sankcí vůči Íránu (Tůma 2016: 19). Rusko od dohody očekávalo posílení Íránu, svého strategického partnera. Mělo zájem na pokračování spolupráce s Íránem na mírovém jaderném programu, jako je energetika a zdravotnictví.

Podle zpráv z roku 2022 navyšuje Írán své kapacity na obohacování uranu a získává koncentraci až 60 %. Tím se přiblížil blízko k možnosti získat jadernou nálož (The Guardian 2022). Zřejmě využívá toho, že Rusko potřebuje od něho nakupovat zbraně pro válku na Ukrajině a nebude v kontrolních mechanismech MAAE a Radě bezpečnosti OSN vystupovat proti němu. Podle dalších informací dokonce Írán žádá Rusko o pomoc s jaderným programem a o dodávky jaderného materiálu (České noviny 2022). Hrozí, že v důsledku potíží Ruska ve válce na Ukrajině se vzroste jaderná hrozba ze strany Íránu.

3.2 Egypt

3.2.1 Charakteristika vztahů

Rusko a Egypt jsou historicky politickými a obchodními partnery. Zejména za prezidenta Násira v 60. letech 20. stol. sdílely vize socialismu, sovětského a arabského. Vystupovaly proti koloniálním mocnostem, snažily se být v Africe a na Blízkém východě protiváhou Západu. I když ideje socialismu již nejsou pojátkem, mají obě země vysoký podíl státu v ekonomice. Větší projekty tak závisí na politické podpoře z obou stran.

Objem obchodu Egypta s Ruskem v relaci jeho celkového zahraničního obchodu k roku 2022 ukazuje, že Egypt pragmaticky obchoduje vyváženě s Evropou i Asií, USA i Ruskem. Statistiky ukazující poměr egyptského zahraničního obchodu s ostatními aktéry jsou totiž následující: Evropská unie čítá 22 %, což je stejně jako u Asie vč. Číny, bez arabských zemí, poté USA 6 %, SNS vč. Ruska 4 % a zbytek tvoří arabské země a Afrika (Duhamel 2022).

Rusko tradičně vyváží do Egypta zbraně, pšenici, kukuřici a kovy. Naopak z Egypta dováží zeleninu a citrusy. Ruští turisté mají značný podíl na egyptském cestovním ruchu. Roku 2015 byly vztahy poznamenány tragédií letu z egyptského letoviska Šarm aš-Šajch do Petrohradu. Podle ruských vyšetřovatelů šlo o teroristický čin, někdo z pozemního personálu na letišti v Egyptě do letadla propašoval výbušninu.

Pro Egypt je bilance vzájemného obchodu výrazně záporná. Prezident as-Sísí ve snaze nastartovat modernizaci a ekonomický růst země podporuje zahraniční investice, s významným podílem ruských. V letech 2017-2018 byly s Ruskem podepsány 3 významné dohody.

3.2.2 Spolupráce na poli energetiky

Mezi nejsložitější bilaterální projekty obecně patří bezesporu stavby jaderných elektráren (dále JE). Plány Egypta na výstavbu JE sahají do 70. let 20. století. Od počátku jde o lokalitu El-Dabaa na pobřeží Středozemního moře 300 km severozápadně od Káhiry. Pro úplnost, je to 325 km od hranic s Libyí. Původní výběrové řízení bylo zastaveno po havárii JE Černobyl. Až na začátku nového tisíciletí proběhla další studie proveditelnosti. Nové výběrové řízení na čtyři reaktory bylo vypsáno roku 2013. Jeho vítězem se stal roku 2014 ruský koncern Rosatom s nabídkou reaktoru VVER-1200. Jde o tlakovodní reaktor o výkonu 1,2 GW generace III+, provozovaný v Rusku a Bělorusku a stavěný nebo plánovaný v dalších zemích: Turecku, Maďarsku (JE Paks), Číně a Uzbekistánu. Byl uvažovaný i pro dostavbu Temelína. Je tedy považován za osvědčený, bezpečný projekt. Podle slov ředitele Rosatomu Alexeje Lichačova tento projekt zajistí Egyptu vedoucí technologickou pozici v regionu (Salavec 2022).

Elektrárna El-Dabaa je stavěna na základě balíčku dohod, které vstoupily v platnost 11. prosince 2017. Ruská strana se zavazuje nejen ke stavbě elektrárny, ale také k dodávce paliva po celý životní cyklus JE a k zajištění výcviku místních zaměstnanců, operátorů, po prvních 10 let provozu. Podle další smlouvy Rusko vybuduje úložiště vyhořelého paliva a dodá k tomu určené kontejnery. Součástí dohod je financování pomocí úvěru ze strany Ruska tak, že 85 % nákladů má být financováno ruskými bankami (Duhamel 2022).

První blok má být připojen k energetické síti roku 2026. Vzhledem k vysoké expertní náročnosti znamená projekt dlouhodobou závislost na dodavateli, se

všemi ekonomickými i politickými důsledky. Nejde pouze o stavbu, ale i budoucí údržbu včetně upgrade řídicích systémů.

Roku 2018 bylo v Káhiře otevřeno zastoupení firmy Atomstrojexport, konstrukční složky Rosatomu. V červenci 2022 bylo vydáno stavební povolení pro bloky 1. a 2. a začaly stavební práce. Koncem roku proběhl rozsáhlý nábor egyptských pracovníků, bylo jich vybráno 860, celkem je jich již 1000, převážně na konstrukční práce. Předpokládá se, že ve špičkovém období stavby bude v pracovat až 30 tisíc Egyptanů (Rosatom 2022).

3.2.3 Spolupráce v budování infrastruktury

Dalším strategickým ruským projektem v Egyptě je obnova železniční sítě, dopravní páteře země. Dodavatelem je ruský výrobce kolejových vozidel TransMašHolding (TMH) se závodem v Maďarském Dunakeszi. Kontrakt v hodnotě 1 bilionu Euro byl podepsán roku 2018. Zahrnuje dodávku 1300 vagonů během 12 let, z toho 800 vagonů bude klimatizovaných. Pro ruský koncern jde o velký úspěch v zemi s dlouhou tradicí železnic, kde dodavatelem lokomotiv byly dosud hlavně firmy ze Spojených států. Od přelomu 50. a 60. let zde jezdila i téměř stovka maďarských lokomotiv Ganz, na jejichž tradici pobočka TMH částečně navazuje. Do konce roku 2020 dodal TMH podle plánu 226 vozů (Devonshire-Ellis 2019; ElSharqawy 2020).

Společné egyptské a ruské zájmy v Libyi ukazuje projekt železničního spojení z města Marsa Matrouh v západním Egyptě do Benghází v Libyi. Úsek na území Libye je dodavatelsky rozdělen mezi ruské státní železnice RŽD a čínskou společnost CRCC (Libyan Investment 2020).

3.2.4 Zóna volného obchodu

V roce 2018, tedy ve stejném roce jako byl podepsán kontrakt na dodávku vagonů pro místní železnici, byla podepsána smlouva na 50 let o ruské zóně volného obchodu v Port Saidu. To všechno přímo v blízkosti přístavu a dalších obchodních a průmyslových zón. Má být modelem pro další ruské zóny volného obchodu

v Africe a v Asii. Během 13 let má proběhnout výstavba infrastruktury na rozloze 5,25 km². Strategická poloha u vstupu do Suezského průplavu má dát Rusku přístup na severoafrické a středomořské trhy. Cílem je zvýšit oboustrannou průmyslovou spolupráci, nabídnout investiční příležitosti a zajistit příznivé podmínky pro průmyslovou, vědeckou a technickou spolupráci obou zemí. Na tomto území je smluvně zajištěn zjednodušený daňový režim a zvláštní podmínky pro ruské podniky, které nají těžit z výhodné polohy u páteřní námořní trasy i ze smluv Egypta se zeměmi Afriky, EU a Latinské Ameriky. Egyptu má projekt přinést 35 tisíc pracovních míst a pomoci nastartovat ekonomický růst (Russia Briefing 2018).

Roku 2021 bylo hotovo 20% výstavby obchodní zóny (Egypt Today 2021b). Útok na Ukrajinu a následné politické a obchodní sankce proti Rusku ze strany západních zemí vnesly nejistotu do budoucnosti projektu. I zástupce předsedy správy přístavu Port Said se krátce po invazi vyjádřil, že pochybnosti převažují (Al-Monitor 2022).

Egypt tak má několik otevřených dlouhodobých projektů, kde dodavatelem je Rusko. K válce na Ukrajině se staví neutrálně, tím vztahy ohroženy nejsou. Rizikem je budoucí finanční a personální schopnost válčícího Ruska dokončit projekty včas.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusil shrnout vývoj regionální politiky Ruska na Blízkém východě mezi lety 2003 a 2022 a to vždy v ohledu na konkrétní sektory vzájemné spolupráce. Celá práce byla rozčleněna do několika dílčích kapitol, které byly děleny podle typu regionální politiky Ruska v tomto regionu. Celkem se jednalo o několik hlavních forem spolupráce, mezi které patří spolupráce vojenská, obchodní, spolupráce v budování či posilování infrastruktury a energetická spolupráce. Právě tyto sektory regionálních politik Ruska na Blízkém východě se jeví jako klíčové pro utužování či dlouhodobého udržování vztahů s vybranými státy.

Co se vojenské spolupráce týče, nejvýraznější spolupráci tohoto rázu je možné sledovat na ruských aktivitách v Sýrii. Ruská vláda zde má nesmírný vliv na dění v zemi a v dobách největší krize dokázala udržet syrský režim při životě. Od dob nijak zvlášť speciální vojenské spolupráce mezi Ruskem a Sýrií na počátku tisíciletí se s příchodem Arabského jara a jeho nevalným výsledkem v Sýrii, který byl prakticky přelivem do občanské války, se dokázala spolupráce obou zemí změnit na nerozdělitelné pouto stojící právě na vojenské kooperaci. Pro syrský režim se tak stala ruská vojenská pomoc zásadní a nyní díky této pomoci drží velkou část území Sýrie pod svou kontrolou. Posun ve vojenské spolupráci obou zemí je tedy více než značný. Ruská vojenská spolupráce v posledních letech obsahovala nejen materiální vojenskou pomoc nebo vlastní bojovou a podpůrnou činnost na bojišti ale i výcvikové programy pro syrské vojáky.

K další výrazné proměně v oblasti míry vojenské spolupráce došlo i v případě Egypta. Egypt měl sice již výrazné vojenské napojení na Sovětský svaz v jistém období během studené války, avšak poté vyšší míra vojenské spolupráce na nějakou dobu opadla. Na začátku našeho sledovaného období také nebyla vojenská spolupráce obou zemí až tak výrazná ovšem to se s dalšími roky mělo změnit. V druhém desetiletí 21. století se ruská vláda začala na vojenskou kooperaci s egyptskými ozbrojenými silami soustředit značně více. Došlo to až to fáze, kdy

se začala pořádat skoro pravidelná cvičení mezi různými typy vojsk ozbrojených sil obou zemí, a to ať již na území Egypta nebo Ruska. Kromě menších cvičení proběhla i cvičení opravdu klíčová, kdy se uskutečnilo strategické námořní cvičení i v Černém moři, což bylo pro Egypt značnou novinkou a poukazuje to tak na speciálnost vztahu obou zemí ve spojení s případným dosažením bezpečnostních a jiných strategických cílů v regionu.

Další výrazný skok v jisté podobě vojenské spolupráce je znát i v Libyi. Na počátku sledovaného období zde sice Rusko mělo zájmy v podobě exportu zbraní, což zde bylo zvykem již za dob existence Sovětského svazu, avšak s příchodem Arabského jara v roce 2011 a chaosem v zemi se podoba spolupráce značně proměnila. Kaddáfího režim brzo poté padnul a země byla rozdělena na území kontrolovaná mnoha dílčími frakcemi. Rusko si zprvu vybralo podporu generála Haftara a jeho ozbrojených sil. V této chvíli se jednalo však o jiný znatelný způsob vojenské podpory než jen dodávky zbraní. Rusko se zde rozhodlo zapojit přímo do ozbrojených střetů vojensky. Neprovedlo to však s pomocí vlastních ozbrojených sil ale skrze soukromou vojenskou agenturu zvanou jako skupina Wagner, která je na vládu napojena a v praxi slouží jako její prodloužená ruka. Bojovníci této skupiny tak byli nasazeni v boji bok po boku jednotkám generála Haftara. Právě tato podpora měla do značné míry podíl na několika bojových úspěších generálova uskupení a podařilo se mu tak ovládnout značné území v Libyi.

Pokud se podíváme na vývoj obchodní spolupráce, která byla zkoumána především ve vztahu k exportu zbraní a vojenské techniky, byl největší skok zaznamenán v případě států Alžírsko a Irák. V obou zemích mělo dříve Rusko nepříliš výrazné obchodní zájmy, které sice nebyly na nějaké zanedbatelné úrovni, avšak nesahaly tak hluboko jako nyní. Již v prvním desetiletí nového tisíciletí se začalo Rusko více soustředit na export zbraní do Alžírsko a podepsalo s ním i smlouvy ze kterých vyplivala dlouhotrvající spolupráce v podobě zbraňových dodávek. To se stalo realitou a postoupilo to až na takovou úroveň, že Rusko dodalo mimo jiné i klíčové kousky vojenské techniky potřebné k modernizaci

alžírských ozbrojených sil. Některé smlouvy o exportu zbraní do země byly ve své době považovány za největší od dob pádu Sovětského svazu. V případě Iráku se spolupráce v rámci zbrojních dodávek posunula na takovou úroveň, že se Irák rozhodl zakoupit jistý počet hlavních bojových tanků T-90 z Ruska což bylo poměrně překvapivé v porovnání se skutečností že Irák disponuje ikonickými a známými hlavními bojovými tanky americké produkce, které se nazývají Abrams. Je pravděpodobné že vzhledem k udržování pevnějších vztahů obou zemí právě po těchto klíčových obchodních dohodách budou vztahy mezi oběma státy ještě více růst i v budoucnu.

V případě spolupráce na poli energetiky a rozvoje infrastruktury bylo zajímavé pozorovat vývoj spolupráce v těchto odvětvích na státech Írán a Egypt. Írán si prošel značným posunem v podobě očekávaného dokončení výstavby jaderné elektrárny Búšehr. Po jejím spuštění zde hrála velkou roli ruská spolupráce v podobě vyškolení íránských operátorů obsluhy elektrárny. Mezi další klíčové kroky proměn vztahů obou zemí v kontextu jaderné energetiky byla i pomoc v podobě asistence při výstavbě vlastního jaderného programu Íránu. Vztahy obou zemí se prostřednictvím takové spolupráce tedy ubíraly kladným směrem a země si v tomto odvětví byly velice blízko. Írán podle některých zdrojů požaduje po Rusku pomoc i s dalším vývojem svého jaderného programu i v současné době. V samotném Egyptě má Ruské své obchodní zájmy již od nepaměti a v současné době se je snaží též udržovat. Egypt k tomuto zájmu o obchodní spojení přistupuje vstřícně a za posledních dvacet let lze pozorovat značný vývoj směrem kupředu. Jedním z klíčových ukazatelů posunu v obchodní spolupráci obou zemí je mimo jiné podepsání smlouvy o ruské zóně volného obchodu v Port Saidu. Jediným současným faktorem, který stojí tomuto ruskému projektu v Egyptě v cestě je situace ohledně invaze na Ukrajinu. Díky sankcím na Rusko se totiž vznesly značné pochybnosti o budoucnosti celého projektu, a to i přesto že některé fyzické práce v podobě stavby prostoru pro tuto zónu již v době před invazí započaly.

Výsledek mého výzkumu je do jisté míry jednoznačný. Ve vybraných státech a u nich zvolených odvětvích spolupráce s Ruskem se kooperace obou zemí pohybuje ve většině případech spíše kladným směrem. To je dáno v mnoha případech skutečností, že jsou na pomoci ze strany státu jako je právě Rusko některé státy vysloveně závislé, protože by si díky kontroverznosti svého vládnoucího režimu nebo jen díky podobě svých geopolitických zájmů v regionu jen těžko hledaly nějaké jiné partnery z řad světových velmocí. Pro některé státy znamená spolupráce s Ruskem zajímavou změnu, což můžeme pozorovat například u Iráku, u některých vládnoucích režimů to však naopak značí jedinou možnost, jak si zvýšit vlastní šanci udržení se u moci.

Seznam literatury

Al-Monitor (2022). *Russian war delays major industrial zone in Egypt* (<https://www.al-monitor.com/originals/2022/03/russian-war-delays-major-industrial-zone-egypt>, 17. 4. 2023).

Atominfo (2017). *Rusko a Írán rozšířily jadernou spolupráci* (<https://atominfo.cz/2017/01/rusko-a-iran-rozsirily-jadernou-spolupraci/>, 24. 4. 2023).

Barabanov, I. – Ibrahim, N. (2021). Wagner: Scale of Russian mercenary mission in Libya exposed. *BBC News*. 11. 8. 2021 (<https://www.bbc.com/news/world-africa-58009514>, 12. 3. 2023).

Bechev, D. (2021). What's Behind the Partnership between Russia and Egypt? *The Tahrir institute for middle east policy*. 17. 12. 2021 (<https://timep.org/2021/12/17/whats-behind-the-partnership-between-russia-and-egypt/>, 17. 3. 2023).

Bhadrakumar, M. K. (2007). Russia, Iran and Eurasian Energy Politics. *The Asia-Pacific journal* 5 (12), s. 1–9.

Clayton, M. (2010). Stuxnet worm mystery: What's the cyber weapon after? *CS Monitor*. 24. 9. 2010 (<https://www.csmonitor.com/USA/2010/0924/Stuxnet-worm-mystery-What-s-the-cyber-weapon-after>, 24. 4. 2023).

Cooper, T. (2022). *Moscow's Game of Poker: Russian Military Intervention in Syria, 2015-2017* (Warwick: Helion & Company).

České noviny (2022). *Írán podle zdrojů CNN žádá Rusko o pomoc s jaderným programem* (<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/iran-podle-zdroju-cnn-zada-rusko-o-pomoc-s-jadernym-programem/2281313>, 24. 4. 2023).

Devonshire-Ellis, C. (2019). Russia, Hungary, Win US\$1 Billion Tender To Supply Egyptian Railways As Brussels Is Left Out Of The Loop. *Russia Briefing*.

18. 10. 2019 (<https://www.russia-briefing.com/news/russia-hungary-win-us-1-billion-tender-supply-egyptian-railways-brussels-left-loop.html/>, 16. 4. 2022).

Duhamel, C. (2022). Egypt-Russia Trade and Investment Summary. *Russia Briefing*. 7. 9. 2022 (<https://www.russia-briefing.com/news/egypt-russia-trade-and-investment-summary-ytd-2022.html/>, 15. 4. 2023).

Egypt Today (2017). *Iraq buys 'large batch' of T-90 tanks* (<https://www.egypttoday.com/Article/1/12738/Iraq-buys-%E2%80%98large-batch%E2%80%99-of-T-90-tanks>, 15. 3. 2023).

Egypt Today (2021a). *Russian-Egyptian tactical exercise 'Defenders of Friendship 2021' kick off: TASS* (<https://www.egypttoday.com/Article/1/108925/Russian-Egyptian-tactical-exercise-%E2%80%98Defenders-of-Friendship-2021%E2%80%99-kick-off>, 17. 3. 2023).

Egypt Today (2021b). *20 % of Russian industrial zone in Egypt's Port Said completed, equipped* (<https://www.egypttoday.com/Article/3/104842/20-of-Russian-industrial-zone-in-Egypt-s-Port-Said>, 17. 4. 2023).

ElSharqawy, L. (2020). Egypt receives 13 new railway carriages in Russian Transmash deal. *Ahram online*. 31. 12. 2020 (<https://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/397912/Business/Economy/Egypt-receives--new-railway-carriages-in-Russian-T.aspx>, 16. 4. 2023).

Karasik, T. – Blank, S. eds. (2018). *Russian in the Middle East* (Washington DC: The Jameston foundation).

Libyan Investment (2020). *Egypt To Build Rail Line To Benghazi* (<https://www.libyaninvestment.com/egypt-to-build-rail-line-to-benghazi/>, 16. 4. 2023).

Malmlöf, T. (2017). Russia's Arms Exports: Successes and Challenges. *Revue Défense Nationale* 802 (7), s. 64–71.

Malyasov, D. (2017). First batch of new T-90 tanks for Iraq spotted at UralVagonZavod's facility. *Defence-Blog.com*. 12. 12. 2017 (<https://defence-blog.com/first-batch-of-new-t-90-tanks-for-iraq-spotted-at-uralvagonzavods-facility/>, 16. 3. 2023).

Němečková, T. – Melnikovová, L. – Piskunova, N. (2021). Russia's return to Africa: A comparative study of Egypt, Algeria and Morocco. *The Journal of Modern African Studies* 59 (3), s. 367–390.

Onyango, D. (2022). Russia and Iran Move to Create One of the Largest Global Natural Gas Cartel. *Pipeline Technology Journal*. 26. 8. 2022 (<https://www.pipeline-journal.net/news/russia-and-iran-move-create-one-largest-global-natural-gas-cartel>, 25. 4. 2023).

Rosatom.ru (2022). *ROSATOM's Engineering Division has commenced large-scale recruitment of Egyptian workers for construction of El-Dabaa NPP* (https://www.rosatom.ru/en/press-centre/news/rosatom-s-engineering-division-has-commenced-large-scale-recruitment-of-egyptian-workers-for-constru/?sphrase_id=3933185, 16. 4. 2023).

Russia Briefing (2018). *Russia, Egypt Agree to Set up Industrial Zone in East Port Said* (<https://www.russia-briefing.com/news/russia-egypt-agree-set-industrial-zone-east-port-said.html/>, 16. 4. 2023).

Salavec, J. (2022). První egyptská jaderná elektrárna El Dabaa získala stavební povolení. *Oenergetice.cz*. 4. 7. 2022 (<https://oenergetice.cz/jadernoelektrarny/prvni-egyptska-jaderna-elektrarna-el-dabaa-ziskala-stavebni-povoleni>, 15. 4. 2023).

Smagin, N. (2022) Could a Russia-Iran Gas Partnership Bear Fruit? *Carnegie Endowment for Peace*. 28. 11. 2022 (<https://carnegieendowment.org/politika/88497>, 25. 4. 2023).

Suchkov, M. A. (2015). *Russia and the Arab Spring: Changing Narratives and Implications for Regional Policies* (Doha: Arab Center for Research & Policy Studies).

TASS (2023). *Trade turnover between Russia, Iran up 20 % in 2022 to \$4.9 bln, says Chamber of Commerce* (<https://tass.com/economy/1583367>, 25. 4. 2023).

Tehran Times (2022). *Russia willing to co-manufacture gas turbines with Iran* (<https://www.tehrantimes.com/news/479966/Russia-willing-to-co-manufacture-gas-turbines-with-Iran>, 25. 4. 2023).

The Guardian (2022). *Iran planning massive expansion of uranium capacity – UN nuclear watchdog* (<https://www.theguardian.com/world/2022/nov/23/iran-planning-massive-expansion-of-uranium-capacity-un-nuclear-watchdog>, 24. 4. 2023).

Trenin, D. (2018). *What is Russia up to in the Middle East?* (Cambridge: Polity Press).

Tůma, M. (2016). *Íránská jaderná dohoda a širší mezinárodní souvislosti* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Urcosta, R. B. (2021). *Egyptian-Russian Naval Exercises in the Black Sea: Strategic Balancing against Turkey?* *Eurasia Daily Monitor*. 21. 1. 2021 (<https://jamestown.org/program/egyptian-russian-naval-exercises-in-the-black-sea-strategic-balancing-against-turkey/>, 17.3. 2023).

Vysotsky, A. (2014). *Russia and the Arab Spring*. *Connections* 14 (1), s. 41–64.

Resumé

The main topic of my bachelor work is the change of relations between Russia and various countries of the Middle East within time. I have chosen the timeline of approximately last twenty years, or specifically the era between the year 2003 and 2022. I have also chosen the countries where I wanted to study the main changes in the relations of both sides. Between those countries I have included the states like Syria, Egypt, Iraq, Libya, Algeria and Iran. Every single country of those I have chosen for my research were undergoing significant changes in some aspects of the relations to Russia. I have studied the changes between those countries in connection with topics like the military cooperation, gun and military hardware sales and thus export, cooperation on the field of power engineering or building and improving of local infrastructure.

Main goal of my bachelor work was the idea of creation of the detailed insight into the local situation between Russia and countries in the region, specifically in term of long-time changes in the several last years. The main idea of my work was fulfilled by the fact that the reader of my study can have quality insight into the timeline of changes that have left the particular middleeastern countries significant changes in different aspects.

The result of my project shows the fact that most of the chosen countries basically strengthened their connections to the Russia in the studied aspects of cooperation. Some of the chosen countries see a great advantage to cooperate with Russia in the different ways in such level. On the opposite, some of them are literally dependent on the cooperation with it, since the local currently ruling regimes would fell apart without it quickly.